

Osa-aikaisuuden kulttuuri ja kokoaikaisuuden normi

Kohti tasa-arvoisia työaikoja

Osa-aikatyö Pohjoismaissa -hankkeen (2013–2014) tietolehtinen

Osa-aikaisuuden kulttuuri ja koko-aikaisuuden normi

Kohti tasa-arvoisia työaikoja

Naisten osa-aikatyö on huomattavasti yleisempää kuin miesten kaikissa Pohjoismaissa. Osa-aikatyö Pohjoismaissa -hankkeessa tarkasteltiin osa-aikatyön epätasa-arvoisuutta, ja tästä tietolehtisestä voit lukea hankkeen tuloksista sekä tulevaisuuden haasteista.

Työelämän tasa-arvo on Pohjoismaille tärkeä tavoite, ja osa-aikatyön epätasa-arvoisesta jakautumisesta on tullut avainkysymys. Osa-aikatyön painottuminen naisiin vaikuttaa naisten taloudelliseen itsenäisyyteen. Lisäksi työaika-erot ilmentävät sitä, että naisilla ja miehillä on muutenkin erilaiset edellytykset työmarkkinoilla ja yleisesti yhteiskunnassa.

Pohjoismainen tasa-arvotiedon keskus (NIKK) sai Pohjoismaiden ministerineuvostolta tehtäväksi selvittää ja analysoida osa-aikatyötä Pohjoismaissa. NIKK on toiminut koordinaattorina, joka on tuonut yhteen poliitikkoja, tutkijoita sekä työnantajien ja ammattiliittojen edustajia. Hankkeessa on ollut mukana kaksi ulkopuolista tutkijaryhmää, joiden tukena on ollut asiantuntijaryhmiä.

Selvitys osa-aikatyöstä

Osa-aikatyö Pohjoismaissa -hankkeessa koottiin tilastotietoa Pohjoismaiden osa-aikatyöstä. Eniten osa-aikatyötä tekeviä naisia on Norjassa: vuonna 2012 heidän osuutensa oli 36 prosenttia kaikista työllisistä 25–64-vuotiaista naisista. Tanskalaisnaisista osa-aikatyössä oli samana vuonna 29 prosenttia ja ruotsalaisnaisista 31 prosenttia. Islannissa vastaava luku oli 26 prosenttia ja Suomessa 15 prosenttia.

Pohjoismaiden miesten keskinäiset erot olivat huomattavasti pienemmät, ja osa-aikatyön tekeminen on muutenkin poikkeuksellista miehille.

Osa-aikainen, mutta miksi?

Hankkeessa tutkittiin myös naisten osa-aikatyön yleisyyden syitä ja löydettiin useita tilastoja selittäviä tekijöitä. Osa-aikaisuuden sukupuolittuminen heijastelee esimerkiksi lapsiin ja perheeseen liittyvän vastuun epätasaista jakautumista. Osa-aikatyö on myös usein vastentahtoista. Varsinkin joillakin naisvaltaisilla aloilla ei yksinkertaisesti ole mahdollisuutta koko-aikatyöhön. Tällöin voi syntyä myös osa-aikaisuuden kulttuuri, jossa lapsia saavien naisten oletetaan haluavan lyhentää työaikaansa. Osa-aikatyö voi niin ikään olla seurausta sairaudesta ja hankalista työehdoista.

Muutosstrategioita

Osa-aikatyö Pohjoismaissa -hankkeessa analysoitiin ja pohjustettiin osa-aikatyön vaikutuksista käytävää keskustelua. Hankkeen päätöskonferenssi Osa-aikaisuudesta koko-aikaisuuteen – kohti tasa-arvoista Pohjolaa kokosi yhteen asiantuntijoita pohtimaan tärkeitä tulevaisuuden kysymyksiä. Reykjavikissa 12. marraskuuta 2014 pidetyssä konferenssissa pyrittiin sitouttamaan kaikki osallistujat siten, että he saivat asiantuntemuksensa pohjalta osallistua ongelmanasetteluun ja muutosehdotusten tekemiseen.

Osallistujat korostivat, että naisten koko-aikatyön mahdollistaminen vaatii lisäpanostuksia lasten- ja vanhustenhoitoon. He painottivat myös, että kysymys naisten osa-aikatyöstä kytkeytyy tiiviisti siihen, että miehet eivät tee osa-aikatyötä samassa määrin. Pelkkä nauttiminen ei siis ratkaise perusongelmaa, vaan keskiössä pitäisi olla osa-aikatyön ja perhevastuun jakautuminen. Konferenssissa keskusteltiin myös lain ja sääntelyn muuttamisesta siten, että ne tukisivat perhevastuun ja ennen pitkää myös osa-aikatyön tasa-arvoista jakautumista. Esimerkinä tästä mainittiin jaettu vanhempainvakuutus.

Näkökulmaa laajennettava

Asiantuntijat korostivat konferenssissa myös sitä, että osa-aikatyöstä tulisi keskustella nykyistä laajemmasta näkökulmasta. Tasa-arvonäkökulman lisäksi pitäisi ottaa huomioon esimerkiksi luokka- ja etnisyyšnäkökulma. Osa-aikatyö vaikuttaa eri naisryhmiin eri tavoin. Kaikki eivät elä heteroseksuaalisissa parisuhteissa, joiden pohjalta keskustelua yleensä käydään. Osa-aikatyötä koskevat keskustelut luovat myös tyystin erilaisia lähtökohtia henkilöille, jotka eivät esimerkiksi ole päässeet avoimille työmarkkinoille.

Kokoaikaisuuden oikeutus

Osa-aikatyötä koskevien keskustelujen näkökulmaa tulisi siis laajentaa, mutta samalla tulisi pysähtyä pohtimaan ongelmakokonaisuutta. Keskustelu osa-aikatyön ongelmallisuudesta johtaa nimittäin siihen, että nykymallinen kokoaikatyö alkaa vaikuttaa ainoalta toivottavalta työn muodolta. Konferenssissa monet osallistujat kaipasivat kokoaikaisuusnormin kyseenalaistamista. Huomion ei siis tarvitse olla naisten osa-aikatyön ehdottomassa negatiivisuudessa, vaan asetelma voidaan kääntää miettimällä, ovatko osa-aikatyötä tekevät sittenkin priorisoineet oikein.

Osa-aikaisuus laajempänä kysymyksenä

Osallistujat listasivat konferenssissa Osa-aikaisuudesta kokoaikaisuuteen – kohti tasa-arvoista Pohjolaa tärkeitä kysymyksiä tulevan työn tueksi.

Aika ▶

- Millainen yhteiskunnan halutaan olevan tuottavuuden, kestävän kehityksen sekä työn ja vapaa-ajan tasapainon näkökulmasta?
- Mikä oikeastaan on ihanteellinen määrä työtunteja viikossa?

Työmarkkinat ▶

- Miten työmarkkinoita voitaisiin muuttaa niin, että sukupuolierot ja sukupuolittuneisuus häviäisivät?
- Miten ongelma ja haaste voitaisiin esitellä poliittiselle järjestelmälle niin, että se johtaisi työmarkkinauudistuksiin.
- Miten analyysistä siirrytään toimintaan?

Koti ▶

- Miten saataisiin luotua sosiaalinen infrastruktuuri, joka mahdollistaa kaikkien kokoaikatyön tai joka saa kotitaloudet jakamaan osa-aikatyön nykyistä tasaisemmin?
- Miten miehiä voidaan kannustaa ottamaan lisää vastuuta korvauksettomista koti-, hoito- ja hoivatoista.

Kokoaikaisuusnormi tarkasteluun

Vastentahtoinen osa-aikaisuus on suuri ongelma, ja ”oikeus kokoaikatyöhön” on tärkeä vaatimus. Tätä korostivat Osa-aikaisuudesta kokoaikaisuuteen – kohti tasa-arvoista Pohjolaa -konferenssin asiantuntijat. Samalla korostettiin sitä, että kokoaikaisuusnormi tulisi ottaa tarkasteluun ja kyseenalaistaa.

Kun kokoaikatyö asetetaan ainoaksi tavoitteeksi poliittisissa aloitteissa ja yhteiskunnallisissa uudistuksissa, keskustelu työajan yleisestä kohtuullisuudesta muuttuu mahdottomaksi. Tätä keskustelua tarvittaisiin varsinkin siksi, että osa-aikatyö on monissa tapauksissa seurausta vaativista työehdoista, totesi Drífa Snædal, joka on islantilaisen SGS-ammattijärjestön pääsihteeri.

– Vuorotyön tai ruumiillisesti raskaiden töiden tekijät eivät voi tehdä yli 80-prosenttista työaika. Meidän onkin määriteltävä kokoaikatyö uudelleen varsinkin tietyillä naisvaltaisilla aloilla, hän totesi Reykjavikin konferenssissa.

Toiset osallistujat pitivät osa-aikatyön yhtenä syynä monien naisvaltaisten alojen joustamattomuutta. Islannin yliopiston sosiologian lehtori Ingólfur V. Gíslason peräänkuulutti yleisen työajan lyhentämistä.

– Se edistäisi tasa-arvoa, lasten hyvinvointia sekä väestön yleistä hyvinvointia. Ehkä työaika pitäisi pyrkiä hilaamaan lähemmäksi nykyistä osa-aikatyön rajaa, joka on 35–36 viikkotuntia, hän sanoi.

Myös tutkija Cathrine Egeland tähdensi, että osa-aikatyöstä käytävän keskustelun tulisi olla nykyistä vivahteikkaampaa.

– Suurin ongelma on oikeastaan se, että meillä on niin erilaiset odotukset sille, mikä on normaalia ja hyvää elämää naisille ja mikä miehille.

Lisätietoja hankkeen raporteista

Osa-aikatyö Pohjoismaissa -hankkeessa on laadittu kaksi tilanneraporttia. Ensimmäisessä raportissa *Part-Time Work in the Nordic Region* on koko- ja osa-aikatyötä koskevaa tilastotietoa, ja siinä vertaillaan kokoaikatyön vaikutusta eläkkeeseen eri Pohjoismaissa. Jälkimmäinen raportti

Part-Time Work in the Nordic Region II sisältää tutkimuskatsauksen naisten osa-aika-työn syistä. Lisäksi kuvaillaan tärkeitä työmarkkinatoimia ja poliittisia ratkaisuja, joilla on pyritty vähentämään varsinkin naisten osa-aikatyötä.

Raporttien tiivistelmät on julkaistu tietolehtisissä *Osa-aikatyö ja talous – eri ehdot naisille ja miehille Pohjoismaissa ja Osa-aikainen vai kokoaikainen? – naisten ja miesten erilaiset edellytykset Pohjoismaissa*.

NIKK
NORDIC INFORMATION ON GENDER

Pohjoismainen tasa-arvotiedon keskus (NIKK) sai syksyllä 2012 Pohjoismaiden ministerineuvostolta tehtäväksi koordinoida *Osa-aikatyö Pohjoismaissa* -hanketta. Tavoitteena oli tuottaa analyyseja ja lisätä tietämystä osa-aikatyöstä.

Hankkeessa on laadittu kaksi tilanneraporttia, joita kumpaakin seurasi confe-

renssi. Niistä ensimmäinen, *Osa-aikatyö Pohjoismaissa*, järjestettiin Tukholmassa vuonna 2013 ja toinen, *Osa-aikaisuudesta kokoaikaisuuteen – kohti tasa-arvoista Pohjolaa*, Reykjavikissa vuonna 2014. Reykjavikin-konferenssi kokosi yhteen osallistujia eri puolilta Pohjolaa. Paikalla olleet asiantuntijat, tutkijat, poliitikot sekä

työnantajien ja ammattiliittojen edustajat pohtivat Pohjoismaiden osa-aikatyömarkkinoiden tulevia haasteita. Konferenssin tuloksista ja Pohjoismaiden osa-aikatyöhön liittyvistä yleisistä haasteista voi lukea lisää tästä lehtisestä.